

KIZ MESLEK LİSESİ ÖĞRENCİLERİNİN MADDE KULLANMA DURUMLARI

Status of Substance Abuse in Girls Trade High School Students

Emel Taşçı¹, Şenay Ünsal Atan¹, Nazike Durmaz², Hilal Erkuş², Ümran Sevil³

ÖZET

Amaç: Araştırmanın amacı, lise ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinin madde bağımlılığı konusundaki bilgi ve görüşlerini, madde kullanma durumlarını belirlemektir.

Yöntem: Araştırmanın evrenini, Karşıyaka Kız Meslek ve Anadolu Lisesi'nde okuyan tüm öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini, 22-26.3.2004 tarihleri arasında okulda bulunan, araştırmaya katılmayı kabul eden tüm 2. ve 3. sınıf öğrencileri (102 öğrenci) oluşturmuştur. Veriler, araştırmacılar tarafından geliştirilmiş olan anket formu kullanılarak toplanmıştır. Araştırma bulgularının analizinde, sayı ve yüzde dağılımı, ortalama ve standart sapmalar, pearson chi-square (ki-kare) analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmada, öğrencilerin %67.6'sının 16-17 yaşlarında olduğu, %59.8'inin lise 2. sınıfta okuduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin, %15.7'sinin madde kullanmakta olduğu, madde kullananların %31.2'sinin arkadaşları ve %25.0'inin ise özenti nedeni ile madde kullanmaya başladıkları, %43.1'inin madde bağımlılığı konusunda eğitim aldıkları belirlenmiştir. Araştırmada, "madde bağımlılığı nedir?" sorusuna öğrencilerin %32.8'i "Uyuşturucu madde kullanmak", %29.7'si "Kötü alışkanlık" yanıtını verdiği bulunmuştur. Öğrencilerin, %47.1'inin arkadaşlarının, %26.5'inin anne-babasının, %14.7'sinin duygusal ilişkide oldukları kişinin madde kullanmakta olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin arkadaşlarının %18.8'inin, duygusal ilişkide oldukları kişinin ise %6.7'sinin ecstasy kullandıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin, %31.4'ünün sigara, %31.4'ünün ise alkol kullandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin, %74.5'inin uyuşturucu maddenin ne olduğunu, %57.8'inin ise uyuşturucu maddelerin zararlarını bildikleri saptanmıştır.

Sonuç: Araştırmada lise öğrencilerinin madde kullanım oranlarının, diğer ülkelerde belirtilenlere göre daha düşük olduğu bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sigara kullanımı, alkol, ergen, madde kullanımı.

ABSTRACT

Objective: The aim of this study was to determine knowledge levels and views of junior and senior high school students related to substance dependency and their status of using substance.

Method: The scope of this research included all the students attending Karşıyaka Girls Trade School and Anatolia High School. The sampling of the study comprised all junior and senior high school students (102 students) who attended the school between the dates of 22 -26 March 2004 and accepted to take part in the research. The data was collected by using a survey form developed by researchers. In the analysis of the data, number and percentage dispersion, mean and standard deviations and Pearson chi-square analysis were used.

Results: It was identified in the research that 67.6 % of the students were approximately 16-17 years old, 59.8 % were in the second grade, 15.7 % were in the third grade; of those who were using substance 31.2 % started using substance with a friend's encouragement, 25.0 % with a desire to try and 43.1 % received training related to substance dependency.

In the research, students were asked "What is substance dependency?" 32.8 % replied as "to use an illicit substance" and 29.7 % as "a bad habit". It was determined that 47.1 % of the students stated that their friends, 26.5 % their parents, 14.7 % their boy/girl friends were using substance, the friends of 18.8 % and the boy/girl friends of 6.6 % were using ecstasy. It was also detected that 31.4 % of the students were smoking cigarette and 31.4 % were using alcohol. It was determined that 74.5 % of the students knew what the drug substance was and 57.8 % knew the hazards of drug substances.

Conclusion: Substance dependency comprises one of the most important health problems. In the research it was observed that the substance usage rates among high school students were significantly lower than that of reported in other countries.

Key words: Smoking, alcohol, adolescent, substance abuse.

Bağımlılık Dergisi 2005; 6: 122-128

Journal of Dependence 2005; 6: 122-128

¹ Araş. Gör. Dr. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu

² Öğrenci, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu

³ Doç. Dr. Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu

Yazışma Adresi / Address reprint requests to: Araş. Gör. Dr. Emel Taşçı, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu 35100 Bornova - İzmir - TURKEY
Elektronik Posta Adresi / E-mail address: emel32@yahoo.com Telefon / Phone: +90 (232) 388 11 03

28 Haziran 2005'te alınmış, 10 Kasım 2005'te kabul edilmiştir. / Received June 28, 2005; accepted for publication November 10, 2005.

GİRİŞ

Adölesan dönemi (ergenlik), gelişimsel kriz yaşanma potansiyeli olan bir devredir. Bir kimlik geliştirme süreci içinde bulunan ve yoğun içsel çatışmalar yaşayan adölesanlar, bir risk faktörü ile karşılaştıklarında daha çok sağlık problemi yaşamaktadırlar. Bu grubun üyeleri genellikle risklere yada risk faktörleri kombinasyonuna sahiptirler ve bu nedenle diğer insanlara göre daha fazla yardıma gereksinim duymaktadırlar (1). Çeşitli maddelere başlama yaşının genellikle gençlik yılları içinde yer alması, bu sorunun aynı zamanda bir gençlik çağı sorunu olarak ele alınmasını gerektirmektedir (2). Adölesanlar, maddeye kullanmaya başlama açısından önemli bir risk grubunu oluşturmaktadırlar (3).

Birçok ülkede gençler arasında sigara, alkol ve diğer maddelerin kullanımı, kazalar, intihar, şiddet, istenmeyen gebelikler, cinsel yolla bulaşan hastalık riskini artırmaktadır. Günümüzde dünyada sigara, kullanılan maddeler arasında en yaygın olanıdır. Sigara alışkanlığı çoğunlukla adölesan dönemde başlamaktadır (4). Dünya genelinde 300 milyon genç sigara bağımlısıdır ve her beş sigara kullanıcısından biri 13-15 yaşları arasındadır (4, 5). Dünya genelinde günde 80.000-100.000 arası çocuk sigara kullanmaya başlamaktadır. Adölesan yaşlarda sigara kullanmaya başlayan gençlerin %50'si 15-20 yıl boyunca sigara içmeye devam etmektedir (5).

Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre; dünya genelinde 2 milyar insan alkollü içecekler kullanmaktadır. Sadece Avrupa'da 1999 yılında, 15-29 yaş arası genç insanlar arasında, alkol tüketimi 55.000'den fazla ölümden sorumlu tutulmaktadır (6). 14 yaş ve altında alkol kullanmaya başlayan gençlerin, 20 yaş ve üstünde alkol kullanmaya başlayan gençlere göre bağımlı olma olasılığı 4 kez daha fazladır. Lise öğrencilerinin yaklaşık olarak 1/3'ünün 13 yaşından önce alkol kullanmaya başladıkları belirtilmektedir. Bu sonuçlara göre ortaokul öğrencileri alkol kullanımıyla ilgili gelecekte gelişecek problemler için risk altındadır (7).

1994-2002 yılları arasında yaklaşık olarak her yıl, 13.000-17.000 erkek ve 2.000-3.000 kadın ilk kez madde kullanmaya başlamıştır. Bildirilen vakalara göre madde kullanıcıların yaklaşık olarak %80'i 20 yaş altındadır (8). Madde kullanımına ne kadar erken yaşta başlanırsa, bağımlılık gelişme riski de o oranda artmaktadır. Bu nedenle, madde kötüye kullanımına zemin hazırlayan faktörlerin bilinmesi ve bunların azaltılması yönünde çaba gösterilmesi gerekmektedir. Bu çabaların

başında, toplumun eğitimi gelmektedir. Eğitimin içeriğinde; olumlu aile içi etkileşim, çocuklarda olumlu benlik saygısı geliştirme yaklaşımları, gençlerin özellikleri, madde kullanımına zemin hazırlayan faktörler ve engelleme yolları yer almalıdır (1).

Günümüzde madde kullanımının kişi, aile ve toplum üzerinde yarattığı tehlikelere yönelik bir ilgi artışı olmuştur (3). İnsanlık ve sağlık sorunu haline gelen çeşitli maddelerle mücadele etmeye yönelik, yaptırım gücü olan ortak çalışmalar, uluslararası düzeyde gün geçtikçe artmaktadır. Sağlık elemanları, toplumun eğitiminde ve madde kullanımının engellenmesinde anahtar role sahiptir. Günümüz hemşireliğinin temel rollerinden biri olan eğitici rolünün amacı; birey, aile ve topluma sağlıklarını geliştirecek, koruyacak bilgi, tutum ve davranışları uygun ve planlı bir şekilde kazandırmaktır (2). Hemşireler; hizmet verdikleri her bireyi ailesiyle birlikte ele aldıklarında, madde kullanımı yönünden riskli aileleri belirleyebilir ve bu aileler için danışmanlık hizmetleri sunabilirler (1).

Bu çalışma, lise ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinin madde bağımlılığı konusundaki bilgi ve görüşlerini, madde kullanma durumlarını belirlemek amacıyla planlanmıştır.

YÖNTEM

Araştırma, lise ikinci ve üçüncü sınıf öğrencilerinin madde bağımlılığı konusundaki bilgi ve görüşlerini, madde kullanma durumlarını belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak planlanmıştır.

Araştırmanın evrenini, Karşıyaka Kız Meslek ve Anadolu Lisesi'nde okuyan tüm öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini, 22.3.2004-26.3.2004 tarihleri arasında okulda bulunan, araştırmaya katılmayı kabul eden tüm 2. ve 3. sınıf öğrencileri (102 öğrenci) oluşturmuştur. Stajda ve atölyede bulunmaları, derse girmemeleri nedeniyle okulda bulunmayan öğrenciler araştırma kapsamına alınamamıştır.

Araştırmada, veri toplamak için araştırmacılar tarafından literatür doğrultusunda geliştirilmiş olan anket formu kullanılmıştır. Anket formu Ege Üniversitesi H.Y.O. Etik Kurulu tarafından değerlendirilmiş ve öneriler doğrultusunda son şekli verilmiştir. Anket formu, öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini, madde bağımlılığını ve madde bağımlılığı yapan maddeleri tanıma durumlarını, madde kullanma durumlarını ve madde bağımlılığı ile ilgili eğitim alma durumlarını, madde bağımlılığı ile ilgili bilgi düzeylerini belirlemeyi amaçlayan 37 sorudan oluşmuştur.

Araştırmanın Etiği: Araştırma kapsamına alınan bireylere araştırma hakkında bilgi verilmiş ve katılmayı kabul edenler ile çalışılmıştır. Araştırma için, Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Bilimsel Etik Kurulundan, Milli Eğitim Bakanlığında, araştırmanın yapılacağı Karşıyaka Kız Meslek ve Anadolu Lisesi'nden yazılı izin alınmıştır. Anket formları uygulandıktan sonra bireylere, araştırmacılar tarafından madde bağımlılığı konusunda eğitim verilmiş ve bireylerin soruları yanıtlanmıştır.

Verilerin Analizi: Araştırma bulgularının analizinde, sayı ve yüzde dağılımı, ortalama ve standart sapmalar, pearson chi-square (ki-kare) analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Araştırmada, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri incelendiğinde, %67.6'sının 16-17, %32.4'ünün de 18-19 yaşlarında olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin %59.8'inin lise 2. sınıfta, %40.2'sinin lise 3. sınıfta öğrenim gördüğü, %71.6'sının en uzun süre büyük şehirde, %15.7'sinin şehirde yaşadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin annelerinin %46.1'inin ilkokul, %20.6'sının lise, %16.7'sinin ortaokul, %7.8'inin üniversite mezunu olduğu belirlenmiştir. Babaların %41.2'sinin ilkokul, %24.5'inin lise, %20.6'sının ortaokul, %11.8'inin üniversite mezunu oldukları saptanmıştır. Öğrencilerin annelerinin %83.3'ünün ev hanımı, %7.8'inin işçi, %5.9'unun emekli olduğu, babaların, %53.9'unun serbest meslek sahibi, %19.6'sının işçi, %14.7'sinin memur, %11.8'inin emekli olduğu saptanmıştır.

Araştırmada, öğrencilerin %31.4'ünün sigara kullandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin %31.2'si günde 20 adet ve üzerinde, %21.9'u 11-20 adet sigara içmektedir. "Sigaraya nasıl başladınız?" sorusuna öğrencilerin %71.9'u arkadaş ortamında, %12.5'i özendiğim için başladım yanıtını vermişlerdir.

Öğrenciler %40.2 oranında, sigara içme nedeni olarak stres faktörünü belirtmişlerdir. "Sigaranın zararlarını biliyor musunuz" sorusuna öğrencilerin %75.5'i evet yanıtını vermişlerdir. Öğrencilerin, %49.4'ü astım ve bronşiti sigaranın zararı olarak belirtmiştir (Tablo 1). Sigara kullanma bakımından Lise 2 ve Lise 3. sınıfları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($X^2=6.902$, $p<0.05$). Lise 3. sınıflarda sigara içme oranı daha yüksektir. Araştırmada, sigaranın zararlarını bilme açısından sınıflar arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ($X^2=0.479$, $p>0.05$).

Tablo 1: Öğrencilerin Sigara ile İlgili Sorulara Verdikleri Cevapların Dağılımı

Sigara içme nedeni	Sayı	%
Arkadaş	8	7.9
Stres	41	40.2
Özenti	19	18.6
Merak	5	4.9
Kabul görme isteği	3	2.9
Yanıtız	26	25.5
TOPLAM	102	100.0
Sigaranın Zararları		
Astım, bronşit	38	49.4
Ağız kokusu, dişlerde sarar., cilt bz.	3	3.9
Ölüm	33	42.8
Maddi zarar	3	3.9
TOPLAM	77	100.0

Araştırmada öğrencilerin %31.4'ünün alkol kullandığı saptanmıştır. Alkol kullanan öğrencilerin %53.1'inin ara sıra, %21.9'unun hafta sonları alkol kullandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin, %28.1'inin ebeveynlerinden görerek, %12.5'inin ise arkadaş ortamında alkol kullanmaya başladıkları belirlenmiştir.

"Alkolün zararları nedir?" sorusuna, öğrencilerin %45.8'i karaciğer yetmezliği, siroz, kanser cevabını vermişlerdir (Tablo 2). Araştırmada, "Alkolün yoksunluk belirtisi nedir" sorusuna öğrencilerin %11.8'i saldırganlık yanıtını vermiştir. Öğrencilerin %21.6'sı alkol kullanma nedeni olarak stres faktörünü, %10.8'i arkadaş ortamını, %4.9'u kendini kanıtlama olarak belirtmişlerdir.

Tablo 2: Öğrencilerin Alkol ile İlgili Sorulara Verdikleri Cevapların Dağılımı

Alkol kullanmaya başlama nedeni	Sayı	%
Ebeveynlerden örnek	4	28.1
Arkadaş ortamı	13	12.5
Duygusal ilişkide bulun. kişiden ayrılma	2	40.6
Merak	4	6.3
Yanıtız	9	12.5
TOPLAM	32	100.0
Alkolün Zararları		
Kendine ve diğer insanlara zarar verme	13	27.1
Şuur kaybı	9	18.8
Kilo alma	4	8.3
Karaciğer yetmezliği, siroz, kanser	22	45.8
TOPLAM	48	100.0

Öğrencilerin %32.8'i madde bağımlılığını "uyuşturucu madde kullanmak", %29.7'si "bir şeye başlayıp bırakamama" olarak tanımlamıştır. Öğrencilerin %15.7'si madde kullanmakta olup, madde kullanan öğrencilerin %31.2'si arkadaş ortamında, %25'i ise özenti nedeni ile madde kullanmaya başlamıştır (Tablo 3).

Araştırmada, öğrencilerin %74.5'inin uyuşturucu maddenin ne olduğunu bildiği ve öğrencilere uyuşturucu maddelerin zararları sorulduğunda %67.8'inin "öldürür", %11.9'unun "beyne zarar verir" cevabını verdikleri belirlenmiştir. Araştırmada, öğrencilerin %43.1'inin madde bağımlılığı konusunda daha önce eğitim aldığı, %58.8'inin ise madde bağımlılığı konusunda eğitim almak istediği belirlenmiştir.

Araştırmada, öğrencilerin %53.9'unun yakınlarından birinin madde bağımlısı olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin, %94.1'inin madde bağımlılığının tedavi edilebilir olduğunu düşündüğü ve %64.7'sinin ise madde bağımlılığının tedavisi için nereye başvurulacağını bildiği belirlenmiştir.

Öğrencilerin, %47.1'inin arkadaşlarının, %26.5'inin anne-babalarının, %14.7'sinin duygusal ilişkide oldukları kişinin madde kullandığı belirlenmiştir (Tablo 4).

Tablo 3: Öğrencilerin Madde Bağımlılığı İle İlgili Sorulara Verdikleri Cevapların Dağılımı

Madde bağımlılığını tanımlama durumları	Sayı	%
İradesizlik	3	4.7
Uyuşturucu madde kullanma	21	32.8
Ölümcül alışkanlık	2	3.1
Birşeye başlayıp bırakamama	19	29.7
Kötü alışkanlık	19	29.7
TOPLAM	64	100.0
Madde kullanma durumu		
Evet	16	15.7
Hayır	86	84.3
TOPLAM	102	100.0
Madde kullanmaya başlama nedenleri		
Arkadaş ortamı	5	31.2
Kendi isteği	4	25.0
Özenti	4	25.0
Okul - aile sorunları	3	18.8
TOPLAM	16	100.0

Tablo 4: Öğrencilerin Yakınlarının Madde Kullanma Durumlarına Göre Dağılımı

Yakınlık derecesi	Sayı	%
Arkadaş	48	47.1
Anne - baba	27	26.5
Kardeş	10	9.8
Teyze - hala	16	15.7
Amca - dayı	24	23.5
Sevgili	15	14.7

*(s=102)

Öğrencilerin, %68.7'sinin arkadaşlarının sigara, %18.8'inin ecstasy kullandığı belirlenmiştir (Tablo 5). Araştırmada öğrencilerin %26.5'inin anne-babalarının, %9.8'inin kardeşlerinin, %15.7'sinin teyze-halalarının, %22.5'inin amca-dayılarının madde olarak sigara kullandığı belirlenmiştir.

Öğrencilerin duygusal ilişkide oldukları kişinin %6.7'sinin esrar, %6.7'sinin ecstasy, %6.7'sinin ise hap kullandığı belirlenmiştir (Tablo 6).

Tablo 5: Öğrencilerin Arkadaşlarının Kullandıkları Maddelere Göre Dağılımı

Kullanılan maddeler	Sayı	%
Sigara	33	68.7
Alkol	1	2.1
Esrar	2	4.2
Ecstasy	9	18.8
Hap	3	6.2
TOPLAM	48	100.0

Tablo 6: Öğrencilerin Duygusal İlişkide Oldukları Kişinin Kullandıkları Maddelere Göre Dağılımı

Kullanılan maddeler	Sayı	%
Sigara	11	73.2
Alkol	1	6.7
Esrar	1	6.7
Ecstasy	1	6.7
Hap	1	6.7
TOPLAM	15	100.0

TARTIŞMA

Araştırmada, öğrencilerin 1/6'sının madde, 1/3'ünün ise sigara ve alkol kullandığı, kullanıma başlamada arkadaş çevresinin etkili olduğu bulunmuştur.

Araştırmada, öğrencilerin %31.4'ünün sigara kullandığı belirlenmiştir. Yu ve arkadaşlarının adölesanlarla yaptıkları çalışmada her gün düzenli olarak sigara içme oranı %16.5 olarak tespit edilmiştir (9). Sigara içme alışkanlığı, günümüzde insan sağlığı üzerinde oluşturduğu olumsuz etkileri nedeniyle acil ve etkin önlemler alınmasını gerektiren önemli bir halk sağlığı sorunudur (10). ABD'de sekizinci sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında 1995 ve 1996 yılları arasında düzenli olarak sigara kullanımının %19.1'den %21'e yükseldiği, onuncu sınıfta öğrenim gören öğrenciler arasında ise bu oranın %27.9'dan %30.4'e yükseldiği tespit edilmiştir (11).

Ögel ve arkadaşlarının İstanbul'da yaptığı bir araştırma olan "Gençlik Anketi" 62 okulda 6800 öğrenciye uygulanmıştır, yaşam boyu en az bir kez sigara kullanım oranı %29.4 olarak belirlenmiştir. Türkiye'nin 15 ayrı ilinde standart yöntem ve araçlarla 20.000 öğrenci ile yapılan araştırmanın sonuçlarına göre 15-17 yaş grubundaki gençlerin %22'sinin her gün sigara içtikleri belirlenmiştir (11). Bu sonuçlar, araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir.

Sigara kullanmaya başlama nedenlerinin başında özenti ve arkadaş ortamı gelmektedir. Gençler, genellikle buldukları arkadaş çevreleri içinde veya ebeveynlerine, arkadaşlarına duydukları özenti nedeni ile madde kullanmaya başlamaktadırlar.

Sigara kullanımının zararlı etkilerinin geniş çapta bilinmesine rağmen, birçok genç adölesan dönemde sigara kullanmaya başlamaktadır. Çünkü, gençler sigara içmenin, sosyal olarak kabul edilmelerini ve imajlarını artırdığına inanmaktadırlar (4).

Bauman ve ark. (1990), ebeveynlerinin sigara içmesinin gençlerin sigara içmesine etkisi üzerine yaptıkları çalışmada, 12-14 yaş arası gençlerde, ebeveynin hayatlarının bir döneminde sigara içmiş olmalarının gençlerin sigara içmesinde şu andaki içmelerinden daha etkili olduğunu bulmuşlardır (12).

Araştırmada, sigaranın zararlarını bilme açısından sınıflar arasında anlamlı bir fark bulunamamıştır ($X^2=0.479$, $p>0.05$). Bu sonuçlara göre sigaranın zararları hakkında bilgilenme düzeyinde aynı olduğu düşünülebilir.

Tütün, alkol ve diğer psikoaktif maddelere

başlama yaşı genellikle ergenlik yada genç erişkinlik dönemidir (13). Araştırmada öğrencilerin %31.4'ünün alkol kullanması maddelere başlama açısından önemli bir oranı oluşturmaktadır.

Alkollü içecekler, bireyler üzerinde sosyal baskıları ve çekingenliği azaltmaya yardım etmektedir. Ancak, risk alma davranışının artmasına neden olmaktadır. Adölesanlar arasında, alkol kullanımı, güvenli olmayan seks, HIV enfeksiyonu ve diğer cinsel yola bulaşan hastalıklar, planlanmamış ve istenmeyen gebelik olasılığını artırmaktadır (4).

Mazur ve arkadaşları (2003) 15 yaşındaki adölesanların %51'inin yaşamında en az bir defa alkol kullandığı ve bunların %21'inin düzenli alkol kullanıcısı olarak değerlendirildiğini belirtmişlerdir (14). Jovic ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada öğrencilerin %5.9'u düzenli alkol kullandıklarını belirtmişlerdir (15).

Batı Avustralya'da 12-19 yaş grubunda 1064 adölesanla yapılan çalışmada, adölesanların %15'inin alkol veya uyuşturucu kullandığı belirtilmiştir (16). Ülkemizde yapılan araştırmalarda alkolle tanışma oranları farklılık göstermektedir. Lise öğrencilerinde alkolle tanışma oranları İstanbul'da %34.6, Burdur'da %7.6 olarak bulunmuştur (13).

Öğrencilerin, ebeveynlerinden görerek ve arkadaş ortamında alkol kullanmaya başlamaları çevrenin önemini vurgulayan bir bulgudur. Madde kullanımında, öğrenilmiş davranışlar açısından aile faktörü önem kazanmaktadır. Aile faktörünün sonuçlara yansıdığı görülmektedir. Bununla beraber madde kullanımının aile tarafından kabul görüyor olmasının, gençlerin madde kullanımı üzerindeki etkisi açısından önemlidir.

Öğrenciler alkol kullanma nedeni olarak stres faktörünü, arkadaş ortamını ve kendini kanıtlama çabalarını ifade etmişlerdir. Özellikle arkadaş ortamının, bütün maddelere başlamada önemli rolünün olduğu görülmektedir. Jovic ve arkadaşlarının yaptıkları çalışmada, alkol kullanmayla ilgili davranışlar; okul dışında arkadaş ortamında çok vakit harcama, agresif davranışlar ve okula karşı zayıf sorumluluk bilinci olarak saptanmıştır (15).

Birçok ülkede gençler arasında, yasa dışı madde kullanım prevalansı artmıştır. Gençler tarafından uyuşturucu kullanımının olumsuz sonuçları, bağımlılık, aşırı dozdan ölme, kazalar, fiziksel ve psikolojik zarar ve erken ölümdür (4).

Çalışmamızda öğrencilerin %15.7'si genel anlamda madde kullandığını belirtmektedir. Yaklaşık 29 ülkede 1995 yılında yürütülen ESPAD çalışmasının sonuçlarına göre; yaşam boyu en az

bir kez esrar kullanımı %12'dir. Bu oran İngiltere'de %41, İrlanda'da %37, İtalya'da %19, Danimarka'da %17, Ukrayna'da %14, Polonya'da %8, İsveç'te %6, Finlandiya'da %5, Norveç'te %6, Türkiye'de %4, Macaristan'da %4 olarak saptanmıştır (17). Sağlık Bakanlığı tarafından 1995 yılında yapılmış olan geniş çaplı araştırmada, lise öğrencileri arasında alkol dışı psikoaktif madde kullanım oranının %3.5 olduğu tespit edilmiştir (3).

Araştırmada, bazı öğrencilerin arkadaşlarının ve duygusal ilişkide oldukları kişilerin de ecstasy kullandığı görülmüştür. Öğrencilerin, duygusal ilişkide oldukları kişilerden birinin esrar, birinin ecstasy, birinin ise hap kullanması, maddelere başlamada arkadaş ve yakın çevrenin etkili olduğu düşünüldüğünde, öğrenciler açısından risk teşkil etmektedir. Gençlerin aile, yakın çevre ve arkadaş çevrelerinin madde kullanımında büyük etkisinin olmasının yanı sıra gençlik çağının kendine özgü özellikleri göz ardı edilmemelidir.

Arkadaş grubu, gençlerin grup içinde destek bulması ve cesaretlendirilmesinden dolayı da önemlidir (15).

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada, öğrencilerin %15.7'sinin madde kullanmakta olduğu, madde kullananların %31.2'sinin arkadaşları nedeni ile madde kullanmaya başladıkları belirlenmiştir. Öğrencilerin, %31.4'ünün sigara, %31.4'ünün ise alkol kullandığı belirlenmiştir. Öğrencilerin, %74.5'inin uyuşturucu maddenin ne olduğunu bildikleri saptanmıştır.

- İlköğretimdeki ve lisedeki öğrencilerin, sigara, alkol ve uyuşturucuya başlamada yüksek risk taşıdığı göz önüne alınarak bu grubun özel eğitilmesi,
- Toplumda sigaranın, alkolün ve uyuşturucunun zararlarına yönelik hazırlanan eğitim programlarının ilköğretim okullarından başlayarak tüm topluma yayılmasının sağlanması,
- Lider özelliğindeki kişilerin ve ebeveynlerin olumlu davranışlarla gençleri sigara, alkol ve uyuşturucudan uzaklaştırmaları önerilebilir.

KAYNAKLAR

- 1- Cimete G. Adölesanlarda Madde Kullanımı, Hemşirelik Forumu, 2000; 5(1). 2-9.
- 2- Akın M., Lise Öğrencilerinin Madde Kullanımının Zararlarına İlişkin Sağlık Eğitim Gereksinimleri, Bağımlılık Dergisi, 2000; 1(1).
- 3- Tamar D, Ögel K, Ergenlik Döneminde Madde Kullanımı, Ergenlikte Ruhsal Sorunlara Yaklaşım. Ege Psikiyatri Sürekli Yayınları,1997.
- 4- Prevention and Care of Illness Adolescents, Adolescents, http://www.who.int/child-adolescent-health/PREVENTION/Adolescents_substance.htm., 28.10.2005.
- 5- Smoking Statistics, http://www.wpro.who.int/media_centre/fact_sheets/fs_20020528.htm., 26.10.2005.
- 7- Global Status Report on Alcohol 2004, World Health Organization Department of Mental Health and Substance Abuse, Geneva, 2004, pp=1-2.
- 8- D'Amico JE, Factors That Impact Adolescents' Intentions to Utilize Alcohol-Related Prevention Services, The Journal of Behavioral Health Services & Research, 2005; 32(3):332-340.
- 9- Fok SM, Tsang YW, Development of an Instrument Measuring Chinese Adolescent Beliefs and Attitudes Towards Substance Abuse, Journal of Clinical Nursing 2005; 14(8):986.
- 10- Yu M.S., Rubin A., S., Freedenthal S., Factors Affecting American Indian Adolescent Tobacco Use, Addictive Behaviors, 2005; 30(5): 889-904.
- 11- Temel A, Dilbaz N, Bayam G, Dr. Okay T, Şengül C., Bir Eğitim Hastanesinin Sağlık Personelinde Sigara Aışkanlığı, Bırakma Sıklığı Ve Bağımlı Kişilik Özelliklerinin İlişkisi, Bağımlılık Dergisi, 2004; 5(2): 1-6.
- 12- Ögel K, Tamar D, Özmen E, Aker T, Sağduyu A., ve ark., İstanbul Örneğinde Sigara Kullanım Yaygınlığı, Bağımlılık Dergisi, 2003; 4 (3): 1-8.
- 13- Herken H., Sigara Kullanma Davranışında Sosyal Öğrenmenin Etkisi, Bağımlılık Dergisi., 2000;1(1): 1-7.
- 14- Kaya N, Çilli A S, Üniversite Öğrencilerinde Nikotin, Alkol Ve Madde Bağımlılığının 12 Aylık Yaygınlığı, Bağımlılık Dergisi, 2002; 3 (2): 1-6.
- 15- Mazur J, Kowalewska A, Wongarowska B, Alcohol Drinking and Others Risk Behaviours Among Adolescent Aged 11-15 Years. Med Wiekv Rozwoj VII, 2003; 1(2): 75-78.
- 16- Jovic VA, Vranes B, Marinkovic J, Cucic V, Adolescent Substance Abuse, The Importance of Family, School and Peers: Data From The Health Behaviour in School Children, Soz Praventivmed. 2005; 50(2):119-124.
- 17- Hulse, GK, Robertson, SI., Tait, R.J. Adolescent

Emergency Department Presentations With Alcohol-Or Other Drug-Related Problems in Perth, Western Australia. *Addiction*, 2000; 96(7):1059.

- 18-** Ögel K, Uğuz Ş, Sır A, Yenilmez A, Tamar D, ve ark. Türkiye’de İlköğretim ve Ortaöğretim Gençliği Arasında Esrar Kullanım Yaygınlığı, *Bağımlılık Dergisi*, 2003; 4(1):3-9.